

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte tirsdag den 15. januar 1963 kl. 10

Møtet ble ledet av fung. formann, R ø i s e l a n d .

Til stede var: Knut Haus (for Bondevik), Braadland, Kjøs, Langhelle, Langlo, Nordahl, Erling Petersen, Jakob Pettersen, Reinsnes, Røiseland, Rakel Seweriin, Hambro (for Bergesen), Borgen, Hareide, Johs. Olsen, Treholt, Watnebryn og Granli.

Av Regjeringens medlemmer var til stede utenriksminister Lange.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: Ekspedisjonssjef Kristiansen, byråsjef Busch og konsulent Vibe, alle fra Utenriksdepartementet.

Fung. formann: På kartet står det berre ei sak, og det er orientering frå utanriksministeren om *eventuelt sal av Nasty til Israel*. Eg gjev ordet til utanriksministeren.

Utenriksminister Lange: Det spørsmålet jeg gjerne ville orientere om, gjelder en henvendelse fra Israel om vi i prinsippet kan gå med på at Westermoen Båtbyggeri leverer skrog til motortorpedobåter, uten både motorer og bevæpning, som så skal gå til Vest-Tyskland og der utstyres med britiske motorer og med tysk bevæpning, for leveranse til Israel.

Regjeringen har behandlet saken og har for sitt vedkommende kommet til at vi må kunne gå med på en slik leveranse, men Regjeringen ville gjerne orientere utenrikskomiteen om den, fordi det her blir et spørsmål om tolkning av et stortingsvedtak om eksport av våpen og ammunisjon. Det har vært nevnt at noen kunne mene at dette burde komme inn under det vedtaket. Regjeringen for sitt vedkommende er kommet til at en slik uvidende tolkning ikke bør legges til grunn. Men saken har en forhistorie som jeg gjerne vil redegjøre for.

Opprinnelig ble saken reist overfor oss i form av et spørsmål om leveranse av Nasty motortorpedobåter fullt utstyrt. Det ble tatt opp overfor myndighetene av Boat Services i januar 1960. Da det spørsmålet kom til Utenriksdepartementet, avga vi en uttalelse hvor det heter at

"i lys av de retningslinjer som gjelder for eksport av krigsmateriell fra Norge, anser Utenriksdepartementet det for sitt vedkommende lite sannsynlig at eksport av slikt materiell til Israel vil bli tillatt så lenge de urolige forhold i Midt-Østen vedvarer."

I mars 1960 kom det en ny henvendelse, denne gang fra Forsvarsdepartementet, til Utenriksdepartementet, og spørsmålet gjaldt da om man kunne legge fram for de israelske myndigheter taktiske, tekniske og finansielle opplysninger om motortorpedobåten Nasty foruten våpensystemet "Terne" – det er et antiubåt-våpensystem – i forbindelse med planene for nyanskaffelser til den israelske marine. Vi hadde for vår del ikke noe å innvende mot at disse opplysninger

ble meddelt, men henviste hva eksportmulighetene angikk til den tidligere uttalelse som vi noen måneder før hadde gitt til Boat Services.

I november 1960 kom så en forespørsel fra Forsvarsdepartementet om salg til Israel av prototypen av Nasty, og da svarte Utenriksdepartementet at vi måtte henvise til vår uttalelse av januar samme år, og at hvis Forsvarsdepartementet la vekt på salget, måtte det i all fall tas opp til behandling i fullt regjeringsmøte.

Så hørte vi ikke noe mer før i oktober 1962. Da kom spørsmålet om leveranse av motortorpedobåter til Tyskland for videreleveranse til Israel opp. Overfor Forsvarsdepartementet sa da Utenriksdepartementet at vi mente at en slik leveranse av fullt utstyrte motortorpedobåter, selv om det var via Tyskland – altså via et alliert land – kom inn under stortingsvedtaket og derfor ikke kunne komme på tale.

I desember kom så en forespørsel – det forelå ennå ikke noen søknad, men de ville gjerne bare ha et prinsippstandpunkt – i form av en henvendelse fra den israelske viseforsvarsminister, som da var i Oslo, om vi ville ha noen innvendinger mot at skrogene, uten motorer og uten armering, ble levert fra Norge og at de så i Tyskland ble utstyrt – med britiske motorer og med tysk våpensystem. Det er i den form Regjeringen har å ta standpunkt til prinsippspørsmålet nå, og den er kommet til det standpunkt som jeg nevnte innledningsvis.

Til belysning av spørsmålet om tolkningen av stortingsvedtaket kan jeg nevne at spørsmålet om å levere sivile patruljebåter uten militær utrustning til Kuwait ble behandlet i regjeringsskonferanse den 22. desember 1959.

Det var da spørsmål om en noe modifisert utgave av Nasty og uten armering. Vi fant da at den saken måtte betraktes som en rent sivil eksport, og gikk altså med på denne eksporten.

Ellers har vi vært meget restriktive når det gjelder eksport av våpen og ammunisjon til land i Midt-Østen og har avslått alle slike søknader. Men i dette tilfelle er det ikke spørsmål om norsk leveranse av våpen eller ammunisjon, men bare om skrog.

Motortorpedobåtene produseres som nevnt av Westermoen Båtbyggeri i Mandal. Dette båtbyggeri sysselsetter omlag 200 mennesker, som i det alt vesentlige er opptatt med bygging av motortorpedobåtskrog og fullt utstyrte motortorpedobåter. Den sivile produksjon av stål båter til lystfartøyer er en ren støtteproduksjon og ikke noe grunnlag for opprettholdelse av driften. Dessuten regner en med at omlag 1000 mennesker i Mandal-distriktet indirekte er delaktig i produksjonen gjennom underleveranser. For øyeblikket er firmaets situasjon den at det har kontrakter på bygging av motortorpedobåter fram til sommeren 1964, men ikke ut over det, slik at det for så vidt foreligger visse sysselsettingsproblemer som er å ta hensyn til. Men for Regjeringen har det viktigste vært å få fastslått at vi ikke bør gå til en utvidende tolkning av stortingsvedtaket, fordi det da blir uhyre vanskelig å opprettholde en produksjon som i dette tilfelle er av betydning også for det norske forsvaret, idet dette skrog jo er av den type som vi også baserer oss på i det norske forsvaret.

Hambro: Jeg tror det ville være gagnlig – i all fall for meg som er ny her – om vi kunne få referert dette stortingsvedtaket hvis det er i en så pass konsis form at det kan gjøres. Det er litt vanskelig å diskutere fortolkningen av et stortingsvedtak når vi ikke har teksten for oss.

Utenriksminister Lange: Denne saken har jo en forhistorie, og det er den berømmelige Cuba-saken. Det opprinnelige vedtaket ble gjort i Stortinget den 12. april 1935, og det lyder som følger:

"1. Eksport av våben og ammunisjon må kun tillates til land som ikke befinner sig i borgerkrig eller krig medmindre denne av Folkeforbundets kompetente organer er erklært for legal forsvarskrig.

2. Eksport av våben og ammunisjon må alene foregå til legale regjeringer."

Disse retningslinjer er så siden lagt til grunn for Utenriksdepartementets standpunkt gjennom alle år til eksport av våpen og ammunisjon, men ble altså fraveket ved eksporten til Cuba umiddelbart før Castros revolusjon, idet man ikke i den samlede Regjering la den vekt på mulighetene for en omveltning på Cuba som vi hadde gjort i Den politiske avdeling i Utenriksdepartementet. Det førte da til Cuba-saken i Stortinget, og debatten munnet ut i et vedtak. Men siden vedtaket i Stortinget henviser til en erklæring som statsministeren avga, må jeg referere den også. Statsministerens erklæring lyder slik:

"Det skal ved avgjørelsen legges avgjørende vekt på de utenrikspolitiske vurderinger, og hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land der det er borgerkrig."

Det vedtaket som Stortinget gjorde samme dag, har da følgende ordlyd:

"Stortinget tar til etterretning den erklæring statsministeren på Regjeringens vegne har lagt fram. Stortinget vil sterkt understreke det prinsipp at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurdering må etter Stortingets mening være avgjørende for om eksport skal finne sted."

Spørsmålet er om vedtaket om eksport av våpen og ammunisjon skal tolkes så vidt at det også omfatter uarmerte skrog som det er meningen å utstyre med våpen siden.

Hambro: Hvis det i tilfelle av krig noe sted – bare for å ta den rent juridiske og folkerettslige side – er spørsmål om salg dit av våpen, så tror jeg man vil komme til det resultat at skipsskrog og uarmerte skip må regnes på samme måte som krigsskip, hvis det er helt sikkert at disse skip skal bli armert og brukes i en krig.

Vi har der en forholdsvis klar presedens fra verdenshistorien. Det er Alabama-saken mellom England og De forente stater, etter den amerikanske borgerkrig. Der forsøkte nettopp de engelske skipsverft som ville selge disse skrogene, på alle mulige måter å finne frem til å unngå å selge fullt armerte skip, og

de solgte da skip som ble armert annetsteds. Jeg behøver ikke gå inn på hele forhistorien, men der ble det helt klart fastslått at det gikk ikke an å selge krigsskip og heller ikke uarmerte skip som ble armert utenfor landets grenser, som skulle brukes i blokadebrytning fra sørstatene mot nordstatene i De forente stater.

Jeg tror derfor det kanskje ikke er helt riktig å si at det er en utvidende fortolkning å si at skrog i denne henseende ikke kan regnes som våpen.

Fung. formann: Men endå om ein skulle rekne skrog som del av våpen, så er det jo likevel lov til å selje det etter stortingsvedtaket, dersom det er til område der krig ikkje trugar, og ein kan ikkje seie at krig trugar her.

Utenriksminister Lange: For øyeblikket er det ikke noen umiddelbar krigsfare i Midt-Østen. Men det er jo et ustabilt område, og vi har når det gjelder direkte eksport av våpen og ammunisjon, inntatt det standpunkt at området er for utrygt til at vi kan tillate den slags eksport.

Hambro: Jeg mente ikke med min uttalelse å ta standpunkt hverken for eller mot om vi skulle selge, for det er vel Regjeringen som bestemmer på grunnlag av sin realpolitiske vurdering av de utenriks- og innenrikspolitiske forhold.

Det jeg gjerne vil ha gitt uttrykk for, er at jeg tror det er et farlig standpunkt å si at skrog som ikke er armert, ikke står i samme stilling som armerte båter, hvis man ønsket å stanse eksport av våpen på grunn av den farlige tilstand. Det er bare det jeg vil ha nevnt at det er meget vanskelig å trekke en slik grense at disse skrog som skal armeres i Tyskland, ikke står i samme stilling som fullt utstyrte torpedobåter fra Norge. Jeg mener man der skal være litt forsiktig.

Kjøs: Det vil vel ha ganske svære konsekvenser hvis vi skal belegge sivil produksjon med den samme klausul som vi har fastsatt for våpen og ammunisjon, og man kan vel ikke uten videre gå ut fra at det har vært Stortingets mening.

Jeg synes virkelig at det i denne saken er gått fram etter en meget forsiktig vurdering, så jeg for mitt vedkommende må si at jeg kan ikke se dette støter an mot de retningslinjer som Stortinget har trukket opp.

Når man vurderer den makt som skal ta imot disse skrog, må man vel si at den i alle henseender fullt ut tilfredsstiller de fordringer som stortingsvedtaket stiller til mottageren. Og her er det jo den meget vesentlige forskjell fra det eksemplet som hr. Hambro nevnte, at dette skroget skal ikke gå inn i noen blokadebrytning eller noen krigshandling. Det er et fartøy som vedkommende helt legale mottager vil skaffe seg, uten at man på dette tidspunkt kan si noe som helst om når det kommer til å bli brukt. Jeg kan ikke skjønne at dette strider mot det som vi tidligere har vedtatt når det gjelder eksport av våpen og ammunisjon. En slik fortolkning ville gå langt ut over det som jeg i hvert fall noensinde har lagt i det vedtaket som Stortinget gjorde.

Nordahl: Jeg har forstått det slik at når Regjeringen og Utenriksdepartementet forelegger saken her, er det fordi man vil ha en uttalelse eller høre hvordan den utvidede utenrikskomite ser på denne saken. Selvsagt er det Regjeringen som har oversikten, og det er også Regjeringen som har avgjørelsen, men det teller naturligvis for Regjeringen hvordan det store flertall i denne komite ser på en sak som denne.

Når det gjelder sakens realitet, er jeg av den mening at det kan ikke være noen ting å innvende mot at man selger uarmerte skip til Israel. Ja, jeg kan ikke forstå at det en gang kan komme i strid med selve de prinsipper som er vedtatt i Stortinget, om vi også solgte armerte skip til Israel. Israel er en demokratisk stat; det er den eneste demokratiske stat som finnes i hele dette området. Det er et stabilt styre i landet. Det er ikke i krig med noen, men det er en del som ikke vil slutte fred med det. Skal man ikke kunne selge til en slik stat, hvem skal man da selge til?

Hvis det hadde gjeldt en av de andre statene der nede, ville jeg ha stemt imot. Hvis det hadde gjeldt Egypt, Syria eller en av de andre statene som ligger rundt Israel, ville jeg ikke ha vært med på dette. Men i dette tilfelle kan jeg ikke forstå det kan være noe å innvende mot at vi selger ubevæpnede fartøyer.

For øvrig kan en stat, hva enten det nå er Israel eller en annen stat, ta en hvalbåt eller en hvilken som helst annen båt, uansett hva den ellers skulle brukes til, og væpne eller armere og bruke den i krig eller blokade. Skulle man tolke dette så vidt, måtte vi gå langt. Så jeg har ikke noe imot at disse ubevæpnede Nasty-fartøyene blir solgt til Israel.

Fung. formann: Vi er jo ikke her bundne av folkeretten eller nokon avtale vi har gjort med framand makt. Det er berre spørsmål om vårt eige forhold til eit stortingsvedtak, og det er eit politisk spørsmål. Eg har for min part ikkje nokon merknad til det resultat som Regjeringa er komen til.

Langhelle: Jeg vil bare kort slutte meg til det som formannen nå har uttalt.

Fung. formann: Fleire har ikkje bede om ordet, og vi kan då gå ut frå at ordskiftet om denne saka er slutt. Utenriksministeren har jo fått ei viss meining om reaksjonen i denne komiteen.

Er det nokon som ber om ordet før møtet her sluttar? Det er ikkje gjort, og møtet er heva.

Møtet slutt kl. 10.25.